

บทสรุปรวม

1. บทนำ

การเติบโตของการพัฒนาเศรษฐกิจทางการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการพัฒนา การคมนาคมขนส่งในภูมิภาคนี้จากที่แต่เดิมเป็นการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขงเป็นหลัก หลังจาก การพัฒนาเส้นทาง ทางถนน R3E จากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ผ่านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เชื่อมต่อกับประเทศไทยที่อำเภอเชียงของ ทำให้มีการคาดการณ์ว่าการเดินทาง ทางบกที่มีต้นทุนต่ำลงนี้มีผลต่อการลงทุนทางการค้า และการเดินทางท่องเที่ยวในภูมิภาค

การรวมตัวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2551 จะส่งผลให้ประเทศต่างๆ พัฒนาด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของภูมิภาค การท่องเที่ยวจึงเป็นวาระ ของการพัฒนาที่ประชาคมอาเซียนให้ความสำคัญสูง คงจะเห็นได้จากกรณีที่การท่องเที่ยวในบริเวณ ตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจากนครคุนหมิงถึงเมืองสิบสองป่านามีการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วชัดเจน รวมถึงเมืองต่างๆที่อยู่ในเส้นทาง R3E ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเช่นเมืองหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้วและการสร้างเส้นทางเชื่อมโยงไปเมือง อุดมไชย หลวงพระบางและเวียงจันทน์และเชื่อมต่อไปเดียนเบียนฟูในเวียดนามมีการพัฒนาชัดเจนและรวดเร็วเช่นกัน ในขณะที่นโยบายการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้าน โครงสร้างพื้นฐานและการลงทุนด้านการท่องเที่ยวในฝ่ายไทยกลับไม่ชัดเจนและมีความล่าช้า เมื่อเปรียบเทียบกับสองประเทศดังกล่าว (ซุกลิน อุนวิจิตรและปทุมพร แก้วคำ, 2551) ทั้งที่อำเภอเชียงของและอำเภอเชียงแสนมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวไม่น้อยไปกว่าประเทศเพื่อนบ้านและมีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ เช่น ดินแดนสามเหลี่ยมทองคำในอำเภอเชียงแสน ถือเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติมาอย่างต่อเนื่อง

จากการสำรวจและติดตามบริบททางการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย คณะผู้วิจัยพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเดิมๆ ขาดเส้นทางท่องเที่ยว ใหม่ และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และขาดการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว ในกรณีของอำเภอ เชียงของและอำเภอเชียงแสนมีระยะทางเพียง 60 กิโลเมตรเป็นเส้นทางเลียบลำน้ำโขงที่ตลอดเส้นทางมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามของทัศนียภาพและ วิถีชีวิตของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมา กมายแต่ไม่มีการพัฒนา การท่องเที่ยวกลับไปกระจุกตัวอยู่ที่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ และไม่เชื่อมต่อกับอำเภอเชียงของและเส้นทาง R3E

ตำบลบ้านแซวเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ระหว่างกึ่งกลางของเส้นทางเชียงแสน – เชียงของ และตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองโบราณสุวรรณโคฒ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ในตำบลบ้านแซวจึงเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยวเดิมที่ขาดหายไป (Missing Link) 2 เส้นคือระหว่างเส้นทางอำเภอเชียงแสน ถึงอำเภอเชียงของ และเส้นทาง R3E และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซวกับเมืองโบราณ สุวรรณโคฒ์ของสปป.ลาว การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายอย่างยั่งยืน” จึงมีวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินงานดังต่อไปนี้คือ

1.1 วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักและประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาค
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรระดับท้องถิ่นให้มีความพร้อมรองรับการเติบโตทางการท่องเที่ยวในอนาคต

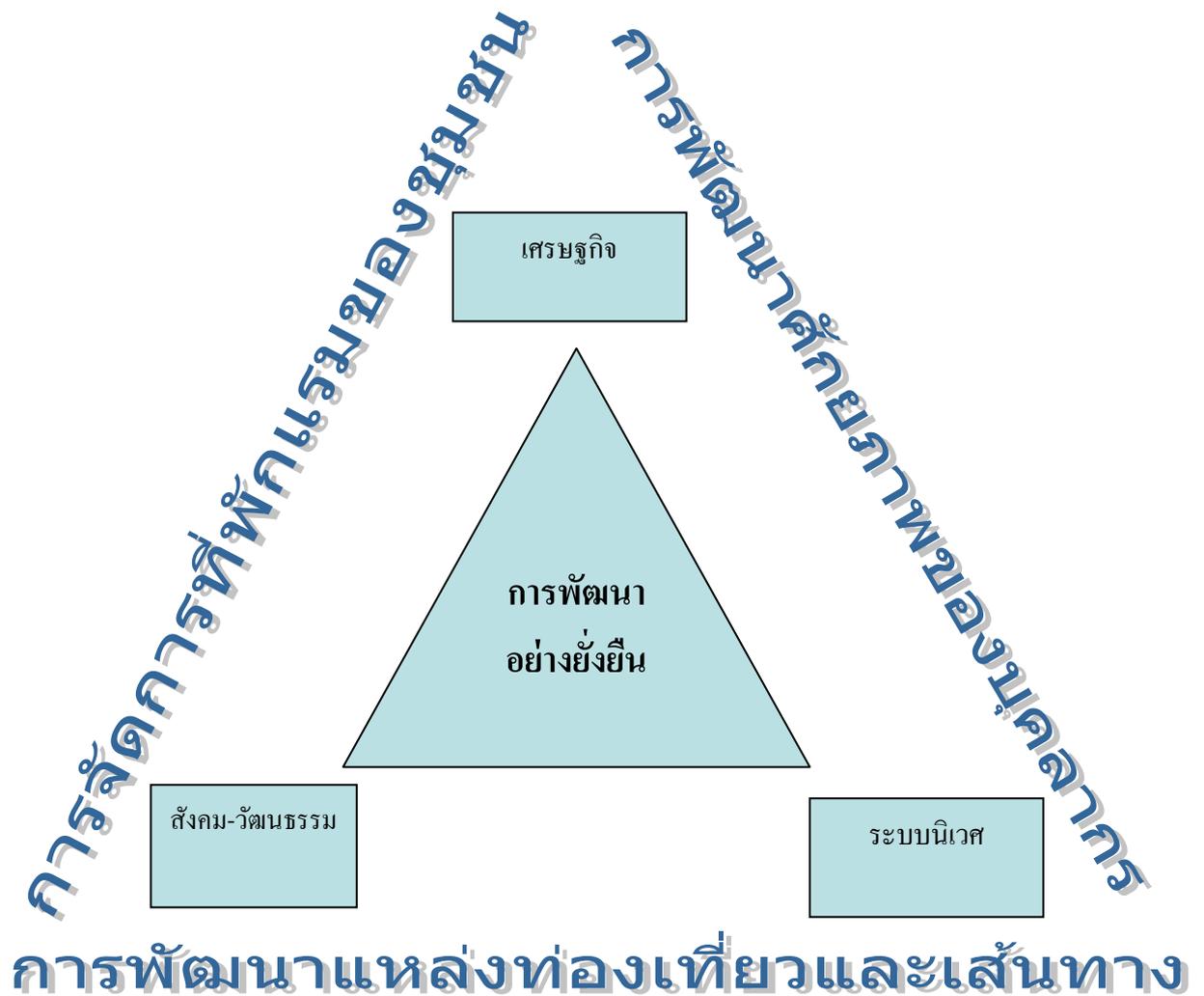
1.2 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การพัฒนาโฮมสเตย์ และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งให้ได้บริบท 2 ด้านคือ

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวด้านเส้นทางท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พักแรม ด้านอาหารและบริการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ
2. การพัฒนาศักยภาพความพร้อมของบุคลากรให้พร้อมรับการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการประมวลวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัย 3 เรื่องในตำบลบ้านแซวใน 3 เรื่องคือ 1) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นอำเภอเชียงแสนเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน 2) การจัดการโฮมสเตย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น 3) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวบนเส้นทาง R3E เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีกรอบแนวคิดของแผนงานวิจัยคือ

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยเนื้อหาในบทสรุปนี้จะประกอบด้วยเนื้อหา 6 ข้อดังนี้

1. บทนำ
2. ภาพรวมของการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
4. การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว
6. บทเรียนจากการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. ภาพรวมของการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว

2.1 พัฒนาการทางท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว

ตำบลบ้านแซวเป็นพื้นที่ชายแดน ของอำเภอเชียงแสน มีพื้นที่ ติดกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงกั้นเป็น แนวพรมแดน และ ตั้งอยู่อยู่ระหว่างกึ่งกลางของ อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ การพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตเป็นไปอย่างล่าช้าเพราะในทางการเมืองการปกครองตำบลบ้านแซวเดิมเป็นพื้นที่สี่ชมพู และประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่นทั้งจากในประเทศและจากต่างประเทศโดยเฉพาะจาก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสิบสองปันนาของสาธารณรัฐประชาชนจีน ความหลากหลายของชนเผ่าเป็นทั้งข้อได้เปรียบและเสียเปรียบในเชิงของการพัฒนา ด้าน จุดอ่อนคือขาดความเป็นเอกภาพทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่ในทางกลับกันความหลากหลายของวัฒนธรรม 9 ชนเผ่าก็เป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวด้วย พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซวสามารถแบ่งเป็น 3 ระยะ คือช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2522 ที่ไม่มีการพัฒนาเนื่องจากเป็นพื้นที่ สี่ชมพู ระยะที่สองคือช่วงปี พ.ศ. 2523 -2545 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จาก “สนามรบเป็นสนามการค้า” ทำให้มีการเคลื่อนย้ายการลงทุนและการค้า รวมถึงการปรับปรุงสิ่ง สาธารณูปโภคต่างๆ มีการสร้างถนนเชื่อมต่อกับอำเภอเชียงของและอำเภอเทิง รวมถึง การยกฐานะ หน่วยงานรับผิดชอบ ในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านแซวในปี พ.ศ. 2540 ในยุคนี้ เริ่มมีชาวต่างชาติเดินทางมาเที่ยวเชียงแสน มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว และมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวบ้างประปราย เพราะอยู่ในเส้นทางเชียงแสนเชียงของ ซึ่งทั้งสองอำเภอเป็น เมืองที่มีนักท่องเที่ยวมากของจังหวัด เชียงราย และระยะที่สามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา หลังจากการสร้างท่าเรือ ที่อำเภอเชียงแสน เริ่มมีการเดินทางเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวรวมถึงการโยกย้ายของผู้คนจากต่างถิ่นมาอาศัยอยู่ในตำบลบ้านแซวเพิ่มขึ้น จากเดิม เช่นกลุ่มไทลื้อจากสิบสองปันนา กลุ่มชาวอีสาน ที่เริ่มมีบทบาททางการท่องเที่ยวในตำบลอย่างเด่นชัด เมื่อถนน R3E สร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี 2550 พบว่ามีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านตำบลบ้านแซว ในเส้นทางเชียงแสน - เชียงของเพิ่มขึ้น และตำบลบ้านแซวเริ่มพัฒนาตัวเองเป็นแหล่งศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชน ชนขององค์การปกครองส่วน ท้องถิ่นและเริ่มพัฒนาตนเองไปสู่การท่องเที่ยวแบบอื่น เช่น โฮมสเตย์

อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว ได้แก่ ความมั่นคงทางการเมืองในเขตแนวชายแดนได้ส่งผลให้มีโครงการต่างๆเข้ามาในพื้นที่ มากเป็นพิเศษ การพัฒนาคมนาคมทางถนนทางถนนและทางน้ำ ความสัมพันธ์ที่ดีกับประเท ศพเพื่อนบ้าน และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การอพยพโยกย้ายของกลุ่มคนต่างๆเข้ามาอาศัยในตำบลบ้านแซว ส่วน

อุปสรรคของการพัฒนาคือประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการ
ท่องเที่ยว และองค์การบริหารส่วนตำบลขาดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2.2 ศักยภาพทางด้านพื้นที่

ด้านภูมิประเทศ ตำบลบ้านแซวมีที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขา ที่ราบ
ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำกกและแม่น้ำโขง มีผลทำให้มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติและระบบนิเวศ สามารถทำ
การพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ทั้งทางบกและทางน้ำ

ด้านการคมนาคม มีเส้นทางติดต่อกับ อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเทิง
ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเพียง 70 กิโลเมตร เส้นทางน้ำติดต่อกับ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐประชาชนจีน ผ่านทางแม่น้ำโขง

ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและโบราณสถาน
เก่าแก่ และมีชนเผ่าที่หลากหลาย ดังคำขวัญของตำบลที่ว่า

“ดินแดนสามผู้กล้า บูชาพระสิงห์คำ วัฒนธรรมชาติชนเผ่า แอ่วลาวล่องน้ำโขง”

จากคำขวัญข้างต้นตำบลบ้านแซวจึงมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป ดังนี้

อนุสรณ์สถานสามผู้กล้า (พ.ต.ท.) พลเรือน ตำรวจ ทหาร

ตั้งอยู่ที่ บ้านห้วยขวาน หมู่ที่ 9 ต.บ้านแซว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เป็นอนุสรณ์สถาน สร้าง
ขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีและความกล้าหาญ ความเสียสละเพื่อบ้านเมืองของ นาย
ประหยัด สมานมิตร อดีตผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงราย พลตำรวจโทศรีเดช ภูมิประหมั่น อดีตผู้กำกับ
การตำรวจภูธรจังหวัดเชียงราย และ พลโทจำเนียง มีสง่า อดีตผู้ช่วยหัวหน้ากองข่าวกองทัพภาคที่ 3
ที่ถูกกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ยิงเสียชีวิตวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2513 โดยจังหวัดได้จัดพิธีการวาง
พวงมาลา ณ อนุสรณ์สถานสามผู้กล้า ในวันที่ 20 กันยายน ของทุกปี

พระสิงห์คำวัดบ้านแซว

วัดบ้านแซวเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งมานานกว่า 100 ปีมาแล้ว และมีสิ่งที่สำคัญ คือ พระสิงห์ หนึ่ง
เชียงแสนที่มีรูปสิงห์อยู่ที่ฐานองค์พระ และพระสามสี อายุกว่า 700 ปีมาแล้ว ถือเป็น โบราณวัตถุที่
สำคัญของอำเภอเชียงแสนและตำบลบ้านแซว

วัฒนธรรมชาติชนเผ่า

ตำบลบ้านแซวประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆอยู่รวมกันอย่างสันติถึง 9 ชนเผ่า วิถีชีวิตและ
การเล่นของชนเผ่าต่างๆ พบได้ทั่วไปเนื่องจากชนเผ่าต่างๆได้รักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง
ไว้อย่างดี และในทุกปี ตำบลบ้านแซวจะจัดงาน มหกรรมเก้าชนเผ่าเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า

ไว้ ปัจจุบันจึงพบว่า บ้านแม่แอบ หมู่ 11 เป็นหมู่บ้านของอดีตกองกำลังทหารจีนคณะชาติ มีสถานที่รำลึกของหมู่บ้านเป็นสถานที่ศึกษาวิถีชีวิตของชาวจีน ฮ่อ บ้านสันทรายกองงามเป็นที่อยู่ของชาวไทลื้อที่ยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ วัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าเย้าหรืออิวเมี่ยนและอาข่าในหลายหมู่บ้าน และบ้านท่าขันทองรักษาขนบประเพณีชาวอีสานไว้เป็นอย่างดี

การล่องเรือในแม่น้ำโขง

พื้นที่ตำบลบ้านแซวอยู่ริมแม่น้ำโขง ถึง 5 หมู่บ้านคือ บ้านสันทรายกองงาม บ้านสบกก บ้านแซว บ้านท่าขันทอง และบ้านสวนดอก ตั้งอยู่ ฝั่งตรงกันข้ามกับเมืองโบราณสุวรรณโคมคำของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตลอดสองฝั่งแม่น้ำโขงมีเกาะ หาดหิน หาดทราย และมีความหลากหลายของระบบนิเวศ เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ในตำบลบ้านแซวมีจุดผ่อนปรนผ่านแดนไทย - ลาวที่บ้านสวนดอก คณะนักวิจัยจึงคาดหวังว่าจะสามารถสร้างเส้นทาง เชื่อมโยง บ้านแซว กับเมือง โบราณ สุวรรณโคมคำนอ กเหนือจากการล่องเรือ ชมทัศนียภาพในแม่น้ำโขงเพียงอย่างเดียว

ผลการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการสำรวจพื้นที่ที่สามารถสรุป เอกลักษณะ และจุดเด่นของตำบลบ้านแซวโดยสรุปได้ดังนี้

1. ด้านธรรมชาติ ธรรมชาติริมฝั่งโขง ป่าชุมชนสันทรายงามเป็นป่าสักที่ชุมชนดูแล ไร่ที่ชุมชน น้ำตก 3 แห่งคือน้ำตกแม่แอบ น้ำตกขุนน้ำยาบและน้ำตกผาลาด

2. ด้านวัฒนธรรม/ประเพณี มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย ประชาชนประกอบด้วยคนหลายเผ่าที่โดดเด่นได้แก่ประเพณีของชาว ไทลื้อ วัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานเช่น งานบุญข้าวจี เดือนกุมภาพันธ์ งานบุญบั้งไฟและงานสงกรานต์เดือนเมษายน งานบุญข้าวโพด หลังเก็บเกี่ยวข้าวโพดประมาณเดือนตุลาคม- พฤศจิกายน งานบุญกฐินและลอยกระทงเดือนพฤศจิกายน นอกจากนี้ตำบลบ้านแซวยังมีประเพณี ชนเผ่าต่างๆ 9 ชนเผ่า เช่นชาวพื้นเมือง เผ่าเย้า อดีตทหารจีนคณะชาติ กองพล 93 ชาวไทลื้อ ชาวอีสาน เป็นต้น

3. ด้านกิจกรรม มีจุดเด่นในเรื่อง การล่องเรือลำน้ำโขง การแสดงพื้นบ้าน วิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานอาชีพ เศรษฐกิจพอเพียง และมีอนุสรณ์สถานและโบราณสถานควรแก่การศึกษาค้นคว้าอีกเป็นจำนวนมาก

4. ด้านอื่นๆ โดยเฉพาะแหล่งศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนที่เด่นหลายประการ เช่นการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงหมูหลุม การเกษตรแบบผสมผสานและเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นของอำเภอ สิ้นค้ามีผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสินค้า OTOP เช่นข้าวกล็อง

5. แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดพระธาตุศรีหัวกัว้น วัดบ้านแซว วัดพระธาตุสิมาลัย

บรรพต

โบราณสถาน วัดสวนดอก วัดป่าท่าขันทอง อนุสรณ์สถาน 3 ผู้กล้า น้ำตกผาลาด น้ำตกแม่แอบ อ่างเก็บน้ำห้วยกว๊าน หมู่บ้านชาวเขา หมู่บ้านทหารจีนคณะชาติ

6. ด้านทำเลที่ตั้งและโครงการสำคัญ กล่าวคือ ตำบลบ้านแซว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ไม่ไกลจากตัวอำเภอเชียงแสน และเป็นเส้นทางผ่านไปยังอำเภอเชียงของซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมต่อกับเส้น R3E เป็นสถานที่ตั้งของท่าเรือเชียงแสนแห่งที่ 2 ที่กำลังสร้างใหม่และตั้งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับเมือง โบราณสุพรรณโคมคำของ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจุดผ่านแดนผ่อนปรนอยู่ในพื้นที่ของตำบลหนึ่งจุดคือด่านชั่วคราวไทย – ลาวบ้านสวนดอก

2.3 สถานการณ์การท่องเที่ยว

ในรอบปีที่ผ่านมา (2550) ตำบลบ้านแซว มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 8,000-10,000 คนต่อปี (เศรษฐกิจดี พรหมมา, 2550) ทั้งนี้ยังไม่รวมนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะที่เดินทางผ่านบ้านแซวโดยรถบัสในเส้นทางเชียงของ-เชียงแสนวันละประมาณ 5 รถบัส แหล่งที่มาของนักท่องเที่ยวที่แวะเที่ยว/ศึกษาดูงานบ้านแซว ก่อนเริ่มโครงการวิจัยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มศึกษาดูงานจากหน่วยงานราชการที่มาจากจังหวัดในภาคเหนือและภาคใต้เป็นหลัก ช่วงเวลา ที่มีนักท่องเที่ยวมากคือ เดือนพฤศจิกายน- พฤษภาคม จำนวนวันที่ นักท่องเที่ยว พักและเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 วัน กิจกรรมของนักท่องเที่ยว คือการ นั่งรถ ชมพืชผลการเกษตรที่เรียกว่า ารถอีต๊อก เที่ยว ชมหมู่บ้าน ชมการแสดงพื้นบ้าน การ ล่องเรือ ศึกษากลุ่มอาชีพ ต่างๆ นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณคนละ 900 บาท รายจ่ายนี้กระจายไปเป็น ค่าที่พัก ค่าอาหาร การซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน ค่าการแสดง ค่าเดินทางทางเรือ และฯลฯ

2.4 การจัดการท่องเที่ยว

ช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมาชุมชนมีประสบการณ์ต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยผู้บริหารอบต. ได้แก่ นายกอบต.และปลัด อบต. เป็นผู้ประสานงานกลางระหว่างนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงานกับชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกิจกรรมประเพณีทุกครั้ง ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นผู้ผูกข้อมือต้อนรับนักท่องเที่ยว ประชาชนที่มีส่วนร่วมต้อนรับนักท่องเที่ยวมากคือ กลุ่มกลองยาวและกลุ่มเยาวชนการแสดงประมาณ 20 คน กลุ่มแม่บ้าน 10 คน กลุ่มโฮมสเตย์ 24 คน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นำมาส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ หมอลำ หมอแคน เกษตรกรผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรพอเพียงและภูมิปัญญาในการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซวตามโครงการวิจัยนี้ได้เน้นไปในสองเรื่องที่ชุมชนมีศักยภาพ อยู่บ้างแล้วคือ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาที่พักโฮมสเตย์ ซึ่งการพัฒนาตามโครงการวิจัยยังมี การพัฒนาเรื่องอื่นๆ แทรกเข้าไปด้วย เช่น การจัดสำหรับอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาการต้อนรับและการแสดงทางวัฒนธรรม การปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง ฯลฯ

3.1 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว

3.1.1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเชียงแสน นักท่องเที่ยวร้อยละ 50 ทราบความเคลื่อนไหวของการสร้างสะพานเชื่อมถนนสาย R3E ที่อำเภอเชียงของ มีความสนใจในการท่องเที่ยวเส้นทาง ไทย – ลาว – เวียดนาม - จีน หลังจากสะพานเชื่อมไทย-ลาวที่เชียงของสร้างเสร็จ ส่วนใหญ่มีความสนใจที่จะแวะท่องเที่ยว ตำบลบ้านแซว ในเส้นทางเชียงแสน- เชียงของ แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจได้แก่ วัดเก่าแก่โบราณ และโบราณสถาน การล่องเรือ ในแม่น้ำโขง การเดินทางข้ามไปเที่ยวเมือง โบราณสุวรรณโคมคำ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การเที่ยวหาดหินงาม และหาดทรายงาม และ การเลือกซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก ตามลำดับ

3.1.2 การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวของอบต.บ้านแซวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของบนเส้นทาง R3E ผลการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวของอบต. บ้านแซวที่เชื่อมโยกับแหล่งท่องเที่ยว เดิมใน อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของบนเส้นทาง R3E พบว่าบนเส้นทางดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน วัด แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแม่น้ำโขงและแหล่งท่องเที่ยวประเภทวิสาหกิจชุมชนหลากหลาย เส้นทางท่องเที่ยวที่จัดทำขึ้นใหม่ ในโครงการวิจัย ในส่วนนี้ 2 เส้นทางคือ เส้นทางศึกษาแหล่งท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อสักการะวัดสำคัญระหว่างอำเภอเชียงแสน-อำเภอเชียงของ

ส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นั้น ชุมชนมีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณของอบต. . โครงการวิจัยได้สนับสนุนชุมชนด้านวัสดุ อุปกรณ์ ค่าอาหารในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวตามความพร้อมของชุมชน โดยเน้นพื้นที่ที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวที่จัดทำขึ้นและเน้นจุดที่นักท่องเที่ยวต้องแวะ เช่นบ้านไต้ลือวังซาง ทำน้าบ้านสบกกและหาด ก๊อ ก๊อ วัดสวนดอก และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาโฮมสเตย์บ้านท่าขันทอง โดยการพัฒนาดังกล่าวผู้มีส่วนร่วมคือผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ นักวิจัยและนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

3.1.3 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับเมืองโบราณสุวรรณโคฒคำในสปป.ลาว

เส้นทางทางน้ำเชื่อมโยงกับเมืองโบราณในสปป.ลาวเป็นความร่วมมือระหว่างผู้นำ และประชาชนในประเทศไทย ผู้นำและประชาชนในหมู่บ้านใหม่ร่มเย็นใน สปป.ลาว โดยมีคณะนักวิจัยเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษา

ผลการดำเนินงานหลังจากการรวบรวมข้อมูลร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน การเจรจา และการสำรวจเส้นทางโดยคณะนักวิจัย ผู้นำ ชุมชน และนักศึกษาพบว่า มีความเหมาะสมที่จะ ทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับเมืองโบราณ สุวรรณโคฒคำ ในสปป.ลาว จึงได้มีการจัด ทำเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางนี้ขึ้น โดยมีจุดเริ่มต้นที่บ้านสบกก ศึกษาระบบนิเวศและชมทิวทัศน์ในแม่น้ำโขง จุดท่องเที่ยวสำคัญคือการเดินทางไปชมโบราณสถานและไหว้พระที่ เมืองโบราณ สุวรรณโคฒคำ ผลการวิจัยพบว่า ชาวลาวให้ความร่วมมือดีเช่นการอำนวยความสะดวกผ่านแดน การปรับปรุงทางเดินขึ้นลงทำน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว ที่ฝั่งลาว การจัดการอีดเต็นอำนวยความสะดวก การจัดผู้คุมครองและนำทาง ชาวบ้านจัดดอกไม้สำหรับไหว้พระ จัดหาน้ำดื่มและของว่างให้นักท่องเที่ยว

การพัฒนาฝ่ายไทย มีการปรับปรุงทำน้ำ บ้านสบกก ห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว การเตรียมชูชีพ และเรือโดยสารพร้อมผู้นำทาง ผลการทดสอบเส้นทางโดยการจัดทัวร์ทดลองและการเปิดเวทีและเปลี่ยนความเห็น ระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ สื่อมวลชนและประชาชน พบว่าเส้นทางที่จัดทำขึ้นมีความน่าสนใจและเป็นเส้นทางใหม่ของเชียงราย ความพร้อมของชุมชนบางเรื่องดีมากและบางเรื่องอยู่ในระดับปานกลางโดย เฉลี่ยอยู่ในระดับดี แต่การท่องเที่ยวในเส้นทางนี้โดยใช้เวลา 1 วันยังมีเวลาน้อยเกินไปควรปรับปรุงโปรแกรมให้ใช้เวลาเพิ่มหากนักท่องเที่ยวมีเวลา

3.2 การพัฒนาที่พักโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ในตำบลบ้านแซวเกิดขึ้นจากการขาดแคลนที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงาน ซึ่งมีอยู่ 23 หลังซึ่งเดิมเป็นการบริการตามธรรมชาติแบบแบ่งปันที่กินที่นอนให้กับแขก ผลจากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านท่าขันทองมีความพร้อมด้านวิถีชีวิตพื้นถิ่น มีความพร้อมที่จะเปิดใจรับและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และชุมชนมีความเข้มแข็งในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และลักษณะเด่นมากของบ้านท่าขันทอง คือ ความมีน้ำใจ มีไมตรีจิต มีศีล ธรรมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเป็นเจ้าบ้านโฮมสเตย์ที่จะเปิดต้อนรับผู้มาเยือนทุกคน

3.2.1 การมีส่วนร่วมด้านการจัดการโฮม สเตย์ของชุมชน กลุ่มโฮมสเตย์มีการบริหารจัดการในรูปแบบกรรมการกลุ่ม มีการ พบปะพูดคุยผ่านการประชุมอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผ้าทอ กลุ่มอาหาร กลุ่มจิ้งหรีด กลุ่มข้าวกล้อง

กลุ่มการแสดง เป็นต้น ซึ่งทำให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีการแบ่งปันเพื่อเผื่อซึ่งกันและกันในชุมชน ส่งผลต่อการกระจายรายได้ของชุมชนจากการที่ผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ออกสู่ตลาด เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการโฮมสเตย์ พบว่าการสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนโดยผ่านกระบวนการจัดประชุม นั้น เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ได้แลกเปลี่ยนเรื่องความรู้และความดี และนำความรู้และความดีนั้นมาทำการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของความรักใคร่ปรองดอง ผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนสามารถร่วมกันวิเคราะห์และวางแผน เพื่อดึงเอาสิ่งที่ดีของชุมชนที่มีอยู่ก่อนแล้วนำออกมา ใช้เพราะเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยว ประทับใจและสนใจในกิจกรรมของชุมชน ชุมชนสามารถตัดสินใจดำเนินกิจกรรมใดๆ ได้ด้วยตนเอง

ด้านการจัดการ ชุมชนได้คัดเลือกคณะกรรมการโฮมสเตย์ มีการกำหนดกฎระเบียบและอัตราค่าบริการโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ มีการคิดค้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงของการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.2 การทำงานแบบเครือข่าย ชุมชนบ้านท่าขันทอง มีเครือข่าย โยงใยภายในชุมชนหลายชั้น เนื่องจากในชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพอยู่แล้วหลาย กลุ่ม เช่น กลุ่มผ้าทอ กลุ่มอาหาร กลุ่มข้าวกล้อง กลุ่มจิ้งหรีด กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น คนหนึ่งๆอาจเป็นสมาชิกหลายกลุ่ม ทำให้เกิดลักษณะของการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อมีผู้มาเยือนชุมชนเพื่อทัศนศึกษา ชุมชนได้เปิดบ้านพักโฮมสเตย์ และ ประสานงานติดต่อกันระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อการศึกษาดูงานทำให้เกิด การกระจายรายได้ภายในชุมชน

นอกจากนี้ กระบวนการวิจัยยังได้เปิดโอกาสให้ชุมชน บ้านท่าขันทองสร้าง สร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน ผ่านกิจกรรมการศึกษาดูงาน และการเข้าร่วมอบรมมาตรฐานโฮมสเตย์ ในที่ต่างๆ ด้วย ทำให้ชุมชนเห็นประโยชน์ของเครือข่ายมากขึ้น

3.2.3 การพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้นำวัฒนธรรมชุมชนในการพึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้านและ วิถีชีวิตแห่งความพอเพียงเป็นแนวทางในการบริการนักท่องเที่ยว ดังนั้นการบริหารจัดการโฮมสเตย์จึงใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความรอบรู้ว่าบริการใดเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวและการใช้คุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใสทุกขั้นตอน ตลอดจนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้กลุ่มโฮมสเตย์บ้านท่าขันทองสามารถพัฒนาที่พักแรมเข้าสู่มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยได้อย่างดี และสามารถพัฒนาภูมิปัญญาที่มีอยู่ไปสู่การ

บริการแบบใหม่เพิ่มขึ้นโดย เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมในชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน

3.3 ผลพลอยได้ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์

สมาชิกโฮมสเตย์ พึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการโฮมสเตย์ อยู่ในระดับพึงพอใจมาก เพราะนอกจากทำให้ที่อยู่อาศัยของตนเองมีความน่าอยู่เพิ่มขึ้น ชุมชนยังได้พัฒนาตนเองเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีการจัดการความรู้ และเป็นชุมชนเข้มแข็ง และเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน (หมอรา หมอแคน คนตรีพื้นบ้าน และการฟ้อนรำ) การผลิตสินค้าหัตถกรรม ได้แก่ ผ้าทออีสาน การสานเสื่อกก อาหารพื้นบ้าน การนำที่ใช้ในการขนพืชผลทางการเกษตร (รถอีต๊อก) มาใช้บริการนำนักท่องเที่ยวชมหมู่บ้าน และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น ผลโดยรวม หลังจากที่โฮมสเตย์บ้านท่าขันทองได้รับการประเมินให้เป็นโฮมสเตย์มาตรฐานไทยแล้ว สิ่งที่ชุมชนที่ได้รับสูงสุดคือเกิดความศรัทธาในตัวเอง ศรัทธาภายในกลุ่มของชุมชน

4. การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของชุมชน

การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของชุมชน ใช้แนวคิดที่ว่า คนคือศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน หากการพัฒนาด้านแหล่งท่องเที่ยวโดยที่คนในชุมชนไม่ต้องการหรือไม่มีจิตใญยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่พร้อมในการให้บริการแล้วจะมีผลต่อวงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์ เพราะขาดผู้บำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและมีผลทำให้การท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงในระยะสั้น การพัฒนาศักยภาพเริ่มจากการสำรวจทุนเดิมที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่ จากนั้นทำการสำรวจความต้องการและพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ทักษะ/สมรรถนะของชุมชนก่อนการวิจัย

ก่อนการวิจัยคณะผู้วิจัยได้พบว่าทักษะของชุมชนตำบลบ้านแซวที่ปรากฏ มีทักษะในการรองรับการท่องเที่ยวทุกทักษะ แต่ทักษะดังกล่าวยังไม่ได้มีการปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน ดังนี้

1. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ทักษะนี้ปรากฏในระดับผู้นำ อบต. เช่นนายก อบต. และปลัด อบต.
2. การต้อนรับ/การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว อาศัยผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ต้อนรับ โดยใช้ศาลาประชาคมเป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว
3. การจัดการที่พักแรม มีโฮมสเตย์ 24 หลัง ที่บ้านท่าขันทอง มีมาตรฐานระดับชุมชน
4. การทำอาหาร มีกลุ่มแม่บ้านและมีโรงครัวของหมู่บ้านที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้าน

5. การแสดง ชาวบ้านและเยาวชนโดยการสนับสนุนของ อบต. มีขบวนกลองยาวและการแสดงเชิงอีสานที่บ้านท่าขันทองจำนวนประมาณ 20 คน หมู่บ้านอื่นๆมีการแสดงตามประเพณี ไม่มีกลุ่มแสดงเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว

6. การกำหนดราคาค่าบริการ มีอย่างไม่เป็นทางการ กำหนดร่วมกัน โดย อบต.เป็นครั้งๆ

7. การกำหนดกติกาเพื่อการท่องเที่ยว ไม่มีกติกาแต่มีการกำหนดราคาอย่างไม่เป็นทางการ

8. มีการรักษาแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป่าชุมชน แม่น้ำ/แหล่งน้ำ วัด ประเพณี แต่ไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว

ผลการสำรวจเบื้องต้นผลการวิจัยพบว่าทักษะที่ชุมชนต้องการพัฒนามี 4 ระดับคือ

ระดับกลยุทธ์ ได้แก่การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การประสานงาน

ระดับองค์กร ข้อมูลการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การสื่อสาร

ระดับปฏิบัติการ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ การพัฒนาความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเดิม การพัฒนากิจกรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ระดับบุคคล ความรู้เรื่องธุรกิจท่องเที่ยว การสื่อสาร การต้อนรับและบริการ

4.2 ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร

ผลการสำรวจความต้องการของผู้นำ และประชาชน ในภาพรวมทุกฝ่ายต้องการการพัฒนาตำบลให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดย ต้องการให้ โครงการวิจัย จัดฝึกอบรมหลักสูตร การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดงานประเพณีและการแสดง และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นอันดับต้นๆร่วมกับการอบรมการพัฒนาที่พักโฮมสเตย์ อาหารและผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึก

เงื่อนไขปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนอยากพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีเหตุผลในการพัฒนา คือเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างร่มเย็นเป็นสุข และเพื่อส่งเสริมรายได้ช่วงเวลานอกฤดูกาลเกษตร

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามความต้องการของชุมชน นอกเหนือจากที่พักและอาหารซึ่งดำเนินการอยู่แล้วในโครงการพัฒนาโฮมสเตย์จึง มี 4 หลักสูตรคือ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว เป็นหลักสูตรสำหรับผู้นำชุมชน การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นหลักสูตรสำหรับประชาชนทั่วไป การจัดงานประเพณีและการแสดงเป็นหลักสูตรสำหรับผู้ฝึกสอนและเยาวชน และหลักสูตรการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นหลักสูตรสำหรับตัวแทนของหมู่บ้าน โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรตามลักษณะปัญหาและความต้องการของชุมชน ใช้แนวคิดการฝึกอบรมเพื่อวิชาชีพ

ทางการท่องเที่ยวเน้นการให้ความรู้มากกว่า ระเบียบการ การดำเนินงานในส่วนนี้จึงไม่ได้เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเนื่องจากเป็นการอบรมเพื่อให้แนวคิดและให้ทักษะเสริมในส่วนที่ชุมชนขาด หลักสูตรการอบรม แผนการอบรมและคู่มือการอบรม ได้รับ ความเห็นชอบจาก ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำท้องถิ่น และจัดเวลาการอบรมตามความพร้อมของชุมชน

อย่างไรก็ตามระหว่างการอบรมผู้เข้ารับการอบรมสามารถ มีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิด และปรับปรุงวิธี การที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื้อหาที่เกี่ยวกับชุมชนและวิทยาการ โครงการวิจัยได้เน้นผู้รู้ในชุมชนเองเป็นผู้นำเสนอความรู้และเป็นวิทยากร ร่วมในบางครั้งผู้เข้าอบรม ได้มีบทบาทเป็นวิทยากรด้วย การอบรมจึงมีลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าเป็นการอบรมในห้องเรียนทั่วไป

4.3 ความเปลี่ยนแปลงในศักยภาพของบุคลากร

ผลการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นตามหลักสูตรที่จัดทำขึ้น 4 หลักสูตรใน ภาพรวมพบว่ากรฝึกอบรมช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้เข้าอบรม ได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.3.1 ผลการพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าอบรมในหลักสูตรการวางแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพบว่า ผู้นำมีวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยว เพิ่มมากขึ้น มีความรู้ และเจตคติที่ดีต่อการวางแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยวและสามารถจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของ ตำบลโดยทุกคนมีส่วนร่วมได้ จึงสรุปได้ว่าการอบรมเสริมศักยภาพด้านการวางแผนพัฒนา ได้จริง

4.3.2 ผลการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหลักสูตรการต้อนรับนักท่องเที่ยว ตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจความสำคัญของการท่องเที่ยวและมี ทักษะที่ดีต่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีศักยภาพความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวในระดับดี มากและมีทักษะในการสื่อสารเพิ่มขึ้นระดับดี

4.3.3 ผลการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหลักสูตรการจัดงานประเพณีและการแสดง ผู้ เข้าอบรมมีความรู้พื้นฐานด้านการแสดงที่ถูกต้องเพิ่มขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อการรักษาเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมของชนเผ่า มีความพร้อม ในการจัดการแสดงเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยศักยภาพของ เยาวชนบ้านท่าขันทองเพิ่มขึ้นในระดับดีมาก ส่วนศักยภาพ ของเยาวชนบ้านไท ลืออยู่ในระดับปาน กลางเนื่องจากขาดพื้นฐานด้านการแสดงมาก่อน แต่ก็มีเยาวชนสนใจการแสดงเพิ่มขึ้น 25 คน

4.3.4 ผลการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตามหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พบว่าผู้ เข้าอบรมมีศักยภาพด้านความรู้และความพร้อมในการปฏิบัติเพื่อนำเที่ยวในระดับท้องถิ่น ได้ในระดับ พอใช้ มีความพร้อมด้านทัศน คติในการนำเที่ยวในระดับดี การอบรมเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวของตำบลมากขึ้นในด้านการเป็นเจ้าของบ้านทั้งที่เป็นการนำเที่ยว ของมัคคุเทศก์และการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน

สรุปผลการประเมินศักยภาพของบุคลากร โดยรวมทุกหลักสูตรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ศักยภาพระดับกลยุทธ์พัฒนาได้ในกลุ่มผู้นำในเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ระดับองค์กรพัฒนาเรื่องการสื่อสารและข้อมูลของกลุ่ม และระดับบุคคลพัฒนาเรื่องความรู้เรื่องการท่องเที่ยว การต้อนรับและทักษะปฏิบัติ แต่ศักยภาพบางด้านต้องอาศัยเวลาฝึกฝนทักษะต่อไป

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพแต่ละระดับแล้ว พบว่าการพัฒนาศักยภาพตามโครงการวิจัยครั้งนี้เน้นไปที่ การพัฒนาทักษะระดับบุคคลและระดับปฏิบัติการ ยังไม่สามารถพัฒนาทักษะระดับองค์กรและระดับกลยุทธ์ได้เนื่องจาก โครงการวิจัย มีระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินโครงการจำกัด

4.4 ศักยภาพการบริหารทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

ผลการประเมินศักยภาพการบริหารทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น โดยพิจารณาคุณภาพจากการบริหารทางการท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยคุณภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซวอยู่ในระดับดี ศักยภาพการบริการอยู่ในระดับดีมาก

ผลการดำเนินงานโครงการวิจัยในภาพรวม ชุมชนท้องถิ่นสามารถตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับตำบลและ จัดทำแนวปฏิบัติของชุมชน ได้เป็นรูปธรรม โดยอิสระ ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อตนเองและประเทศชาติ คำนึงถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงความมั่นคงของประเทศตามแนวชายแดนด้วย การพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลบ้านแซวจึง เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาโดยชุมชนมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการท่องเที่ยวได้ แต่คณะกรรมการดังกล่าว ก็ยังขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว จำเป็นต้อง พัฒนาต่อไปอีก ระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างแท้จริง

5. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซว

5.1 แนวทางการพัฒนาจากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจังหวัดเชียงราย

ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด 5 ท่านคือ ท่านเจ้าคณะจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงราย นายชกสมาคมท่องเที่ยวเชียงรายและนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้แสดงทัศนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลบ้านแซว ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
2. การรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

3. ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว
4. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้พร้อมรับการท่องเที่ยว
5. เป้าหมายของการพัฒนาไม่เน้นรายได้เพียงอย่างเดียว ต้องให้ความสำคัญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

5.2 แนวทางการพัฒนาจากมุมมองของคนในชุมชน

จากการจัดเวทีประชุมผู้นำ กลุ่มที่มีส่วนบริหารจัดการท่องเที่ยวและประชาชน ได้มีการอภิปรายถึงแนวทางการพัฒนาให้ตำบลบ้านแซวพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว
2. การกระจายรายได้ต้องทั่วถึงมากขึ้น
3. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวยังขาดการจัดการ
4. ระวังเรื่องสิ่งปลูกสร้างใหม่ๆที่จะกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่
5. พัฒนาคน บุคลากรที่มีความรู้เรื่องการจัดการเรื่องท่องเที่ยวยังมีน้อย
6. คำนึงถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์มากขึ้น ไม่คิดแต่เรื่องรายได้
7. ทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวให้มากขึ้น
8. ค้นหาทรัพยากรในชุมชนเพิ่มว่ามีสิ่งใดที่มีคุณค่าทางการท่องเที่ยว
9. พัฒนาโฮมสเตย์ให้ได้มาตรฐานและให้เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในตำบล
10. จัดตั้งคณะกรรมการระดับตำบลเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยว

5.3 แนวทางการพัฒนาจากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัย

แห่งชาติ

จากการที่คณะผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้เข้า าดตรวจเยี่ยมพื้นที่เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2553 นอกจากการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวบนเส้นทางที่จัดทำขึ้นใหม่แล้ว คณะผู้ทรงคุณวุฒิ ยังได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้แทนชุมชนที่เป็นกรรมการท่องเที่ยวและผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่น ซึ่งการตรวจเยี่ยมครั้งนี้ได้กระทำหลังจากกระบวนการวิจัยดำเนินจบไปแล้ว 1 ปีเต็ม

ผลการตรวจเยี่ยม พบว่า พื้นที่ที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีการดูแลและปรับปรุงพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวดีขึ้นคือกลุ่มบ้านไทลื้อวังซาง บ้านสบกก็มีปัญหาจากผลกระทบของการสร้างท่าเรือและการปิดทางเข้าออกและความไม่แน่นอนใน นโยบายของสปป .ลาวในการผ่อนปรนนักท่องเที่ยวเดินทางเยี่ยมเมืองสุวรรณ โคมคำ บ้านท่าขันทองคงรักษาสภาพภูมิทัศน์เดิมไว้ได้เป็น

อย่างดีมีการปรับปรุงร้านค้าชุมชน วัดบ้านสวนดอกไม่มีการพัฒนาเพราะอยู่ในระยะปรับปรุงวัดและขาดการดูแลเนื่องจากมีการเปลี่ยนผู้นำหมู่บ้านในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมาและชุมชนเริ่มมีการแตกแยกชัดเจนจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวยังไม่มีการพัฒนาที่ชัดเจน เนื่องจากหนึ่งปีที่ผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเนื่องจากปัญหาทางการเมืองและปัญหาการเดินทางเนื่องจากสภาพถนนที่มีการปรับปรุงขยายเส้นทางแม่จัน- เชียงแสน และการชำรุดของเส้นทางเนื่องจากรถบรรทุกหิน-หินในการสร้างท่าเรือที่บ้านสบกก การปิดทางไปทำนน้ำบ้านสบกกทำให้หาดโก๊กโก๊กที่เคยโดดเด่นกลายเป็นสถานที่ลับตาคนและขาดการพัฒนาต่อเนื่อง โดยภาพรวมการบริหารจัดการจึงยังเป็นภาระขององค์การบริหารส่วนตำบลในการเป็นที่เลี้ยงโดยเฉพาะด้านงบประมาณ ส่วน การต้อนรับนักท่องเที่ยว พบว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางลบเนื่องจากเป็นวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น

คณะผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะให้พัฒนากิจกรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลดังนี้

1. บ้านไทลื้อวังขางมีความน่าสนใจในการอนุรักษ์ตัวหนังสือไทลื้อ สามารถนำมาสอดแทรกเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกขายนักท่องเที่ยวร่วมกับงานทอผ้าจะช่วยเพิ่มมูลค่าและเพิ่มรายได้
2. บ้านสบกก ควรมองหาประโยชน์จากการสร้างท่าเรือ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป
3. บ้านท่าขันทองมีจุดแข็งที่การต้อนรับนักท่องเที่ยวและการประกอบอาหารควรมองหาช่องทางหารายได้จากจุดนี้ รวมถึงการหาตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวชาวไทย
4. กรณีของการท่องเที่ยวในตำบลบ้านแซวมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมหาชนที่นักท่องเที่ยวเดินทางเป็นคณะและมีเวลาน้อย แต่การท่องเที่ยวในตำบลบ้านแซวน่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่พัฒนาอย่างไม่เร่งรีบ (Slow Development) และเน้นนักท่องเที่ยวที่มีเวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวยาวนาน (Slow Tourism) ซึ่งผลดีของการอยู่นานจะเกิดความประทับใจและบอกต่อคนรู้จัก
5. การท่องเที่ยวไม่ใช่การหารายได้หลักของตำบลแต่เป็นเพียงรายได้เสริมจากอาชีพการเกษตร การท่องเที่ยวมีทั้งส่วนที่ดีและส่วนไม่ดีที่ชุมชนควรระมัดระวัง แต่การท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นช่องทางในการกระจายผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนมีอยู่ออกสู่ตลาดในวงกว้างขึ้นได้
6. ชุมชนควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ โดยการทำเอกสารแผ่นพับไปวางในที่ต่างๆ รวมถึงการหาเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ช่องทางหนึ่งที่ทำได้คือการร่วมกิจกรรมกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาแล้ว

หนึ่งปีหลังจากโครงการวิจัยลอนตัวออกจากตำบล (2552-2553) พบว่าชุมชนมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองด้านการท่องเที่ยวโดยเข้าร่วมประชุม อบรมกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงการไปร่วม

จัดนิทรรศการด้านการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานการท่องเที่ยวใน ต่างจังหวัดอยู่เสมอ ปัจจุบันกลุ่มท่องเที่ยวของตำบลบ้านแซวได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายเรียบร้อยแล้ว เป็นเรื่องยืนยันว่าชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวและมีความต้องการในการพัฒนาหากสังคมและส่วนราชการของจังหวัดเปิดโอกาสและให้การสนับสนุนต่อไป

5.4 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

ผลการศึกษาจากโครงการวิจัยสามารถนำมาหาข้อสรุปเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบล ดังนี้

1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในตำบลเพื่อเพิ่มความหลากหลายของสิ่งดึงดูดใจ เนื่องจากในตำบลบ้านแซวยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้พัฒนาอีกเป็นจำนวนมาก

2. การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้งภายในและภายนอกประเทศให้กว้างขวางขึ้น

3. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว เช่น

1) การเจรจาสร้างความร่วมมือระหว่างผู้นำสองประเทศในการผ่อนปรนการเดินทางผ่านแดนไปเมืองโบราณสุวรรณโคมคำของนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาเที่ยวในตำบลบ้านแซวมารถเดินทางข้ามไป- มาโดยสะดวก และการเจรจาหาช่องทางพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันในเส้นทางดังกล่าว

2) พัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่นเครือข่ายโฮมสเตย์ เพื่อร่วมมือกันพัฒนาการบริการและการบริหารจัดการ

3) พัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวิสาหกิจชุมชน ในระดับอบต. ทั่วประเทศซึ่งตำบลบ้านแซวมีความพร้อมในการเป็นสถานที่ศึกษาดูงานหลายด้าน

4) การสร้างความร่วมมือกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของในการนำนักท่องเที่ยวแวะเที่ยวตำบลบ้านแซวเพิ่มขึ้น โดยการเสนอ และแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ที่สร้างขึ้น

4. ใช้จุดแข็งของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ที่มีความพร้อมทุกด้านเป็นจุดขายร่วมกับเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ที่สร้างขึ้น

5. ชุมชนควรทำการ พัฒนาการท่องเที่ยวโดยยึดมั่นในความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ยอมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอนาคตมาชักจูงและบ่อนทำลายความมั่นคงด้านอื่นๆ ชุมชนต้องมีจุดยืนร่วมกันในการพัฒนาและมีส่วนร่วมตามกำลังความพร้อมของชุมชน พึ่งระมัดระวังการพึ่งพิงทุนภายนอกเนื่องจากจะทำให้ชุมชนสูญเสียอำนาจและสิทธิ

ของชุมชนในระยะยาว ดังนั้นการพัฒนาที่เหมาะสมจึงควรเป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ปรับตัวเองไปพร้อมๆ กับการพัฒนาการท่องเที่ยว

5. การต้อนรับและไมตรีจิตของ ชุมชนเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวชื่นชมและประทับใจ พื้นฐานทางด้านจิตใจแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ (Nature) (Macnaghten and Urry, 1998) ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวัฒนธรรมชุมชน ไม่ใช่สิ่งที่สร้างขึ้นและไม่ถูกจำกัดด้วยกาลเวลา ความเป็นธรรมชาติของตำบลบ้านแซวนี้จึงเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนควรต้องรักษาไว้

6. บทเรียนจากการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการที่นักวิจัยได้นำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในโครงการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นหลายประการ ที่แสดงถึงการพัฒนาร่องท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน

ด้าน	ก่อนการวิจัย	หลังการวิจัย
1. ความเข้าใจคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น	1. ชุมชนไม่ทราบและไม่ตระหนักถึงของดีที่ตนเองมีอยู่	1. มีความเข้าใจและมีการค้นหาของดีของชุมชนด้วยตนเอง
2. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน	2.1 มีความสัมพันธ์เฉพาะกลุ่มอาชีพ ภายในหมู่บ้าน	2.1 มีความสัมพันธ์ข้ามกลุ่มอาชีพ และความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านโดยมีการท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์
	2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชาวบ้านเป็นแบบทางการ	2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชาวบ้านในกระบวนการวิจัยที่มีการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติที่ดีต่อกันและกันมากขึ้น
3. ทักษะการคิดวิเคราะห์	3. เดิมประชาชนเป็นผู้รอคอยโครงการต่างๆจาก อบต. มากกว่าการคิดริเริ่มโครงการต่างๆ ด้วยตนเอง	3. เมื่อผ่านกระบวนการวิจัย ประชาชนเริ่มเปลี่ยนบทบาทของตนเองเป็นผู้กระทำ (Actor) มีบทบาทในการวิเคราะห์ปัญหา เสนอปัญหาและหา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ด้าน	ก่อนการวิจัย	หลังการวิจัย
		วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง หลายกิจกรรม
4. การเรียนรู้	4. เดิมการเรียนรู้ของชุมชนเน้น การเข้าประชุม และอบรม เป็น การฟังโดยขาดการปฏิบัติ	4.1 การเรียนรู้ของประชาชน ส่วนใหญ่เกิดจากการปฏิบัติ และค้นพบวิธีการพัฒนาของ ตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงควา ม ต้องการและแบบแผนการ ดำเนินงานที่เป็นของตนเอง
		4.2 เกิดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับปรุง แก้ไขสิ่งที่มีอยู่ให้ดีกว่าเดิมทั้ง ด้านปริมาณและคุณภาพ
5. การวางแผน	5. เดิมชุมชนไม่มีแผนพัฒนา การท่องเที่ยว การพัฒนาที่ผ่าน มาชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการ นำเสนอความต้องการ	5. ชุมชนตระหนักถึง ความสำคัญของแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยว ได้ร่วมจัดทำ แผนพัฒนาระยะ 3 ปีด้วยตนเอง
6. การทำงานแบบเครือข่าย	6. เดิมการทำงานเน้นการคิดถึง แต่ผลประโยชน์ของตนเองและ กลุ่มตนเอง ขาดการ ประสานงานนอกกลุ่ม	6. ประชาชนเริ่มเห็น ความสำคัญของการทำ งาน ร่วมกันแบบเครือข่ายมากขึ้น และคำนึงถึงผลที่จะเกิดต่อ ชุมชนในระยะยาวมากกว่าผลที่ ได้รับระยะสั้น

บรรณานุกรม

ชูกลิ่น อุณวิจิตร และ เกศรา วงษ์คม . การพัฒนาศักยภาพบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยว บนเส้นทาง R3E. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2553.

ชูกลิ่น อุณวิจิตรและปทุมพร แก้วคำ. การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวบนเส้นทาง R3A. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2551.

ปทุมพร แก้วคำ และคณะ . การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นอำเภอเชียงแสนเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน . รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2553.

ฤดีกร เดชาชัย และคณะ . การจัดการโฮมสเตย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น . รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2553.

Macnaghten, P. and Urry, J. **Contested natures**. London: Sage publications Ltd, 1998.